

CHRISTEN-DEMOCRATISCHE PARTIJ

De in 1905 opgerichte **Christen-Democratische Partij** (CDP) was de eerste progressieve afsplitsing van de ARP. Gedurende de twintig jaar van haar bestaan probeerde de partij een in vergelijking met de ARP en CHU meer sociaal program te combineren met een uitgesproken protestants-christelijke signatuur.

De CDP was het geesteskind van het antirevolutionaire Tweede-Kamerlid Andries Popke Staalman. Rond de eeuwwisseling gold Staalman, afgevaardigde van het district Den Helder, als het enfant terrible van de ARP. Zijn sterke sociale beweging en zijn enigszins onconventionele wijze van optreden (Staalman was niet gewoon een blad voor de mond te nemen) brachten hem menigmaal in conflict met zijn eigen partij. Staalman meende dat de partij zich steeds verder verwijderde van het sociale program, zoals Abraham Kuyper dat op het Christelijk Sociale Congres in 1891 zou hebben geformuleerd. Vooral na 1901, toen uitgerekend dezelfde Kuyper als minister-president verantwoordelijkheid ging dragen voor een in sociaal opzicht behoudend kabinetsbeleid, werden Staalman's pijlen steeds giftiger.

In 1902 richtte hij in samenwerking met de jurist Tiemen de Vries het blad *De Christen-Democraat* op, bedoeld als spreekbuis voor de linkse (christen-democratische) oppositie. In 1903 gingen de beide querulanten over tot de oprichting van christen-democratische propagandaclubs, vanaf 1904 verenigd in de Nationale Bond van Christen-Democratische Studieclubs. De verhoudingen tussen Staalman en de ARP verslechterden nu in rap tempo. In een antirevolutionair blad (*De Alblasserwaard*) heette het: 'Bind Staalman in een matras, zend hem op naar de menseneters van Nieuw-Zeeland, zodat zij tegelijk een bed en een ontbijt zouden hebben.'

Tot een definitieve breuk tussen Staalman en de ARP kwam het in april 1905: Staalman stapte uit de partij en richtte op 24 april 1905 de Christen-Democratische Partij op. Slechts weinig prominente antirevolutionairen volgden Staalman. De CDP bleef dan ook een sterk door haar leider gedomineerde partij. Staalman was zowel lijsttrekker, voorzitter, als redacteur van het partijblad *De Christen-Democraat*. Haar machtsbasis had de partij voornamelijk in Den Helder, de woonplaats van Staalman, en in enige andere plaatsen in Noord-Holland. Ook in Amsterdam ontstond een relatief sterke christen-democratische afdeling onder leiding van Jan Janze. Een deel van de Amsterdamse afdeling stapte in 1907 echter over naar de in dat jaar gevormde **Bond van Christen-Socialisten** (BCS).

De CDP kreeg afgevaardigden in de Provinciale Staten van Noord-Holland en de gemeenteraad van Den Helder. Ondanks zijn sterke basis in Den Helder lukte het Staalman echter niet om zijn zetel in de Tweede Kamer te heroveren. Wel zou zijn deelname aan de Tweede-Kamerverkiezingen in 1905, volgens politieke analisten, het verlies van de rechtse meerderheid ten gevolge hebben gehad. In 1913 leed de CDP bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer een gevoelig verlies (0.15% tegen 0.5% in 1909); zelfs in Den Helder werd de herstemming niet gehaald.

Eerst na de invoering van de evenredige vertegenwoordiging in 1917 lukte het Staalman om zich een zetel in de Tweede Kamer te verwerven. Bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer op 3 juli 1918 behaalde de CDP 10.653 stemmen (0.79%), waarvan de meeste uit de Noord-Hollandse kieskringen afkomstig waren. Zijn vooruitstrevende imago was Staalman toen inmiddels al lang kwijt. Zijn pleidooien voor het huismanskiesrecht klonken inmiddels hopeloos verouderd, terwijl zijn plots opgevatte antimilitarisme weinig overtuigend scheen. Staalman was links dan ook al lang gepasseerd door andere christelijke partijen als de BCS en de **Christelijk-Sociale Partij** (CSP).

De Tweede-Kamerverkiezingen op 5 juli 1922 verliepen teleurstellend voor Staalman en de zijnen. Het verlies ten opzichte van 1918 was weliswaar klein (0.71%), maar voldoende om een einde te maken aan Staalman's Kamerlidmaatschap. Ook in 1923 verging het de CDP slecht. In de in dat jaar gehouden verkiezingen voor de Provinciale Staten in Noord-Holland verloor de CDP een van de twee door haar bezette zetels. De stopzetting van de uitgave van het partijblad wees bovendien op een slechte financiële en organisatorische staat.

Om het verval te keren, sloot de CDP zich aan bij overleg tussen vertegenwoordigers van vooruitstrevende protestantse partijen als de CSP en de **Christelijke Volkspartij** (CVP). Op 22 november 1924 spraken de partijen zich uit voor de vorming van een **Christelijk Democratische Federatie** (CDF). Maar de CDP trok zich terug uit het overleg vanwege programmatische bezwaren én door persoonlijke animositeit tussen Staalman en CSP-leider A.R. van de Laar. Pas nadat

laatstgenoemde uit de CDF stapte, besloot de CDP alsnog toe te treden tot de federatie. Onder aanvoering van Staalman nam de CDF deel aan de Tweede-Kamerverkiezingen op 1 juli 1925. De uitslag was wederom teleurstellend. Met 13.944 stemmen (0.45%) behaalde de CDF een nog lager percentage dan de CDP drie jaar eerder.

Na de Tweede-Kamerverkiezingen van 1925 verdween Staalman definitief van het politieke toneel. Zijn Christen-Democratische Partij bleef echter nog enige tijd bestaan, zij het dat ze haar activiteiten beperkte tot Den Helder. In deze stad behield de CDP tot in de jaren dertig enige gemeenteraadszetels.